

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ДОСВІДУ КОМУНІКАЦІЇ СУДІВ

На противагу цікавій розповіді моєї колеги Дженніфер про канадський і її власний досвід з питань комунікації судів, я говоритиму про порівняльний аналіз досвіду розвинених європейських країн, зупиняючись на деяких уроках, що випливають з цього досвіду.

До кінця 1990х років існували дві основні моделі комунікації судів з представниками засобів масової інформації і громадськості, а саме європейська модель, згідно з якою функцію комунікації виконували конкретні судді (часто цим займався голова суду), і американська модель, коли ключовою фігурою, яка здійснює комунікації від імені суду, був працівник апарату суду (представник суду, відповідальний за інформування громадськості). Однак протягом останніх десятиліть у деяких країнах Європи відбулось поєднання цих двох підходів у теперішню модель, в якій суди мають і суддю-спікера, і консультанта з питань комунікацій. Зараз я хочу поділитись з вами досвідом таких двох країн як Нідерланди і Іспанія. Але спочатку скажу декілька слів про американський підхід (який з певними варіаціями застосовується і у Канаді).

У Сполучених Штатах більшість судів належать до судових систем штатів, і саме у судових системах штатів посада представника суду, відповідального за інформування громадськості, набула великої значущості. Запровадження цієї посади, принаймні у вищих судах чи на рівні судових систем окремих штатів, почалось у 80х роках і набуло широкого розповсюдження у 90х роках минулого століття. У 1992 році відповідальні працівники судів з питань інформування громадськості з усієї країни почали проводити регулярні зустрічі, а у 2000 році було створене професійне об'єднання «Конференція відповідальних працівників судів з питань інформування громадськості». Крім того, у 2000 році також був заснований Національний центр Рейнолдса з питань взаємодії судів і ЗМІ, який став провідною організацією з розробки учбових програм для

Порівняльний досвід в впровадженні судових комунікацій
(презентація професора Пітера Соломона)

відповідальних працівників судів з питань інформування громадськості, суддів і журналістів. Як тоді, так і зараз, типовий штатний працівник суду, відповідальний за інформування громадськості, найчастіше є фаховим журналістом (і лише у деяких випадках має юридичну освіту), вік якого на момент призначення на цю посаду становить від 35 до 40 років. У більшості штатів посада відповідального працівника суду з питань інформування громадськості є тільки у вищих або ключових судах, а також у центральній судовій адміністрації. У судах нижчого рівня функції забезпечення зв'язків зі ЗМІ і громадськістю виконує звичайний працівник апарату суду за суміщенням.

Сьогодні у багатьох країнах Європи питаннями взаємодії з журналістами у судах і досі займаються судді. Зазвичай (наприклад, у Германії) у судах призначаються конкретні судді-спікери, які вивільняють частину свого робочого часу від виконання суддівських обов'язків для того, щоб присвятити його здійсненню зв'язків з громадськістю. Вони також можуть пройти спеціальні курси навчання технікам проведення інтерв'ю у Академії суддів, але їхня діяльність більшою мірою має реактивний характер – наприклад, надання відповідей на запитання журналістів стосовно конкретних судових справ.

У той же час, у Нідерландах протягом останніх двох десятиліть сформувався інноваційний гібридний підхід до організації і здійснення зв'язків зі ЗМІ у судах, який поєднує елементи європейської і американської моделей. Кожен суд має одного або кількох «суддів-спікерів» - ця посада набула свого розвитку ще у 1970х роках (разом з посадою «прокурора-спікера»). Наприкінці 1990х років, для забезпечення підтримки діяльності суддів-спікерів суди почали запроваджувати таку штатну посаду як «радник з питань комунікації». Станом на 2010 рік, у 26 судах Нідерландів працювало біля 70 радників з питань комунікації. У більшості випадків цю

Порівняльний досвід в впровадженні судових комунікацій
(презентація професора Пітера Соломона)

посаду займають жінки, які пройшли навчання за спеціальністю «Зв'язки з громадськістю» і працюють за суміщенням. Лише у деяких випадках вони мають юридичну освіту.

У Нідерландах судді-спікери і радники з питань комунікацій співпрацюють, розподіляючи функції і обов'язки між собою. Основною функцією суддів-спікерів є пояснення деталей конкретних справ представникам ЗМІ. Радники з питань комунікацій займаються такими питаннями як дати слухань, загальні відомості щодо справ, а також використання знімальної апаратури у судовій залі. Вони також займаються організацією інтерв'ю з суддями і допомагають суддям підготуватись до них. Інформаційне наповнення веб-сайту суду також входить до функціональних обов'язків радників з питань комунікацій. Варто зазначити, що на основному веб-сайті судової влади Голландії розміщена база даних судових рішень. У деяких випадках суд публікує прес-релізи, в яких стисло викладається і пояснюється суть певного судового рішення. Такі прес-релізи зазвичай готує радник з питань комунікацій (хоча інколи цим займається і суддя-спікер). Загальна тенденція виглядає так, що радники з питань комунікацій перебирають на себе все більше функцій, включаючи функцію безпосереднього спілкування з журналістами, що вже практикується у деяких судах. У 2003 році суди Нідерландів розробили єдині правила спілкування з пресою, які розміщені на веб-сайтах всіх судів. Присутність у судах радників з питань комунікацій, які проводять спільні наради принаймні два рази на рік, забезпечила формування ініціативного підходу до взаємодії зі ЗМІ і активну участь судів у інформаційно-просвітницькій діяльності, включаючи учбові програми для учнів старших класів шкіл, студентів-правників і майбутніх поліцейських.

Особливе місце в Європі (включаючи як найбільші європейські країни, так і «молоді демократії») посідає Іспанія з її беззастережною прихильністю до американської моделі. Як і в Україні, необхідність формування нової комунікаційної стратегії для судів Іспанії була обумовлена

Порівняльний досвід в впровадженні судових комунікацій
(презентація професора Пітера Соломона)

ростом стурбованості щодо низького рівня довіри громадян до судів. Саме цю проблему керівництво судової системи сподівалось вирішити шляхом покращення інформаційного висвітлення діяльності судів у засобах масової інформації. Зокрема, у 2001 році влада Іспанії прийняла рішення щодо створення мережі з 20 штатних представників судів з питань комунікацій — 17 з них працювали у вищих судах регіонів і три – у центральних органах судової влади (Рада суддів, Верховний суд і Національний суд). Всі ці представники в минулому займались журналістською діяльністю, а також мали досвід роботи у сфері правосуддя. У 2004 році Вища рада юстиції, чий представник з питань комунікацій здійснює нагляд над роботою мережі, видала Протокол комунікації як керівний документ, який приділяє особливу увагу питанню координації висвітлення судових процесів у кримінальних справах. Того ж року Конституційний суд Іспанії ухвалив рішення щодо надання широких прав використання знімальної апаратури у приміщеннях суду; також діє презумпція відкритого доступу – за винятком тих випадків, коли голова суду приймає інше рішення щодо доступу громадськості і ЗМІ до слухань у якійсь конкретній справі.

Слід підкреслити те, що запровадження посади представника суду з питань комунікацій в Іспанії не призвело до усунення суддів від процесу спілкування з пресою. Судді і представники суду з питань комунікацій спільно виконують функцію інформування ЗМІ про рішення, ухвалені у конкретних справах, включаючи їх власні рішення. Представники судів з питань комунікацій разом з суддями займаються підготовкою стислих інформаційних довідок щодо справ для журналістів і громадськості, допомагаючи суддям викладати суть справи простою і зрозумілою мовою. До речі, самі судді не бажають втрачати контроль над процесом опублікування прийнятих ними рішень, тому роль представників з питань комунікацій радше полягає в тому, щоб допомагати суддям, а не замінювати їх у процесі здійснення комунікацій. Вони допомагають суддям підготуватись до прес-конференцій, а багато суддів самі відвідують регіональні учбові семінари, під час яких вони вчаться давати стислі відповіді на запитання журналістів. Що ж стосується представників судів з

Порівняльний досвід в впровадженні судових комунікацій
(презентація професора Пітера Соломона)

питань комунікацій (ПСПК), то вони проходять лише короткострокові кількадевні курси з ознайомлення з судовою системою Іспанії і навичками комунікації.

Штатні представники з питань комунікації в іспанських судах провінційного рівня мають широке коло функцій і обов'язків. Вони відповідають на запити журналістів і, у разі необхідності, залучають до цього процесу суддів. Особлива увага приділяється резонансним справам. Якщо справа вважається резонансною, представник суду з питань комунікації проводить консультації із суддею, що веде цю справу, створює комітет для розробки стратегії висвітлення справи у ЗМІ, а також консультується зі спеціалістами Ради суддів, що базується у Мадриді. Метою всіх цих зусиль є оперативне надання точної інформації про хід судового процесу, не зважаючи на старі правила, які не рекомендують розголошувати імена підозрюваних та підсудних, а також інформацію про хронологію подій у справах. Ще однією типовою функцією штатного ПСПК в іспанському суді є організація різноманітних інформаційно-просвітницьких програм. Наприклад, одна з інноваційних програм під назвою «Інформування про систему правосуддя» передбачає організацію семінарів для журналістів, під час яких судді знайомлять представників ЗМІ з принципами кримінально-процесуального права. Такі семінари допомагають іспанським журналістам краще зрозуміти, як працює їх національна система правосуддя, і позбавитись помилкових уявлень, сформованих під впливом телевізійних програм виробництва США! Крім того, ПСПК розробили спеціальні програми для учнів старших класів, які передбачають як виступи суддів у школах (включаючи виступи, присвячені діяльності суду у справах неповнолітніх), так і екскурсії учнів до судів з відвідуванням судових засідань і обговоренням побаченого ними з суддею, прокурором і адвокатом.

Переходячи від досвіду Іспанії до обговорення загальної ситуації, варто зазначити, що по всій Європі і поза її межами існують загальне визнання важливості такого інструменту як комунікаційна стратегія суду і тенденція до вивчення практичного досвіду інших країн і

Порівняльний досвід в впровадженні судових комунікацій
(презентація професора Пітера Соломона)

запровадження реформ. Так, Європейська мережа Рад суддів організувала проведення двох масштабних досліджень з вивчення досвіду взаємодії судів із засобами масової інформації (у 2005 та 2011 роках), результатами яких стала підготовка двох звітів з аналізу відповідного досвіду країн-членів цієї мережі. З матеріалів цих звітів і результатів моїх власних досліджень з вивчення досвіду взаємодії судів і ЗМІ у країнах Північної Америки і Європи випливають певні узагальнені висновки, якими я хочу поділитись з вами.

Перший з них стосується важливості **чинника часу**. Чим більше часу мають у своєму розпорядженні як представники судів з питань комунікацій, так і судді-спікери, тим більший обсяг роботи вони можуть виконувати. Коли представники суду з питань комунікацій працюють на цій посаді в режимі повної зайнятості, а не за суміщенням, вони з більшою імовірністю використовуватимуть ініціативний, а не реактивний підхід до виконання своїх обов'язків. За таких умов вони також займатимуться більш широким колом питань, яке включатиме не лише надання відповідей на запитання журналістів і висвітлення резонансних справ, а й розробку інформаційно-просвітницьких програм і активну роботу у соціальних мережах (включаючи ведення мікроблогів у мережі Twitter). Це так само стосується і суддів-спікерів, у випадку яких обсяг робочого часу, вивільненого від виконання суддівських обов'язків, безпосередньо корелює з тим обсягом роботи зі взаємодії зі ЗМІ, який вони здатні виконати. Якщо ж у штаті суду є і суддя-спікер, і представник з питань комунікацій, то їх спільна робота забезпечує більш широкі можливості для реалізації різних ініціатив, особливо якщо вони виконують обов'язки з підтримки зв'язків зі ЗМІ та громадськістю за суміщенням. Ширше кажучи, визначення різних способів надання допомоги усім працівникам суду, які за суміщенням виконують функції здійснення зв'язків зі ЗМІ і громадськістю, вважається важливою передумовою удосконалення комунікаційної діяльності суду.

Порівняльний досвід в впровадженні судових комунікацій
(презентація професора Пітера Соломона)

Другий узагальнений висновок свідчить про **переваги проведення регулярних зустрічей** і активного спілкування між тими, хто займається висвітленням діяльності судів. З одного боку, проведення зібрань суддів-спікерів та/або представників судів з питань комунікацій на місцевому, регіональному і навіть національному рівні створює можливості для обміну досвідом, а також формування у учасників відчуття професійної ідентичності і соціальної підтримки. З іншого боку, зустрічі з журналістами, які проводять спеціалісти, що займаються питаннями комунікації у судах, включаючи суддів і працівників апарату суду – як у зв'язку з конкретними справами, так і у контексті роботи постійних комітетів – сприяють налагодженню неформальних зв'язків і розвитку взаєморозуміння між ключовими учасниками процесу комунікації.